

ד"ר אריה איתמר: "חשבתי שאנחנו הולכים לטבוע. פצועים צעקו שצריך להמשיך להילחם. חיילים בריטים התרוצצו באונייה. בשלב מסוים נרדמתי. כשהתעוררתי, ראיתי חייל מולי שרצה לתת לי סוכריה. זרקתי אותה ופגעתי לו בקסדה"

איתמר. "בנכות הספר הוא הבין עוד יותר טוב מה עברו האנשים האלה עד שעלו לאונייה, ומה חשו בזמן הקרב ובאוניות הגירוש הנוראות". "באותו זמן היינו חברה צעירים, לא הבנו מה קרה", מספר דייל. "שיתפו אותי בפעולה שלא ממש הבנתי את מהותה והייתי צריך למלא פקודות. כשבגרת הבנתי שהפעולות האלה לא היו צודקות.

מהארץ והעולם ומינרלים המאפשרים להביט לתוך בטן האדמה, להתרשם מהכוחות האדירים המבעבעים בתוכה, ולהתוודע לתהליכים המתרחשים במעמקי האוקיינוסים ועל פני כדור הארץ. למרות גילו, דייל מטייל בכל יום במהלך ביקורו במקום אחר בארץ. "היינו כמעט בית גוברי, בפארק בריטניה", מספר איתמר.

"אירוע מאוד מיוחד". אקסודוס צילום: פרנק שרשל, לע"מ

זה גרם לי לכתוב מכתב התנצלות ולהביע הסתייגות מהמעשים האלה, אף על פי שהם לא היו באחריותי. קראתי אחר כך את הספר שסיפר על גורלה של האונייה, ספר מצויין שנתן לי להבין שיש שני צדדים למטבע; לא רק צד אחד שניסה לעצור אונייה שהגיעה בצורה לא חוקית - ישנו גם הצד השני, של ניצולי השואה שניסו להגיע לארץ ישראל ונאלצו לחזור לגרמניה". "אני מופיע הרבה בפני תלמידים עם הסיפור הזה", מסכם איתמר. "אפשר ללמוד מכך שאם יש עימות בין קבוצות של אנשים, אבל בסופו של דבר צד אחד מבין שהיה תוקפן ומבקש סליחה, אז הצד המותקף צריך לקבל זאת, למען בריאותם הנפשית של שני הצדדים. הסליחה והפיוס חשובים מאוד, כתנאי שלוקחים אחריות. אני סלחתי מכל הלב".

"בפגשנו גם עם יצחק רוזמן ועם יעקב וימן בבית הקברות הבריטי ברמלה, שם קבור דודו של טום שנהרג בארץ במלחמת העולם הראשונה. היינו בים המלח, בהר סרום, במצדה, בירושלים. ביקרנו גם בקיבוץ שמיר שבו הייתי חבר בצעירותי, ועכשיו אנחנו נוסעים למוזיאון ההעפלה בעתלית". "מאוד מרגש אותי להגיע למוזיאון הזה", אומר דייל. "מעניין אותי לראות מה קרה, לשמוע את הסיפורים, לראות צילומים". בזמן שאקסודוס ניסתה להעפיל ארצה, לדייל לא היה שום מושג לגבי גורלם של רוב הנוסעים, אנשים שעברו את זוויות השואה ושרדו את המחנות. "לא רק שסיפרתי לו על כך, אפילו נתתי לו לקרוא ספר שכתבתי בנושא בשם 'ערפילים ערפיליים', שתורגם גם לאנגלית", מספר

טום דייל: "בזמן אמת לא כל כך הבנתי למה עשינו את מה שעשינו. היינו מאוד צעירים, קיבלנו פקודות ומילאנו אותן. רק מאוחר יותר התברר לי כמה רע היה המעשה שהשתתפתי בו. שיש צד שני, של ניצולי שואה שניסו להגיע לארץ ישראל"

צילום: מירי צחי
"זה היה טקס מאוד מרגש, ביקשו מאיתנו סליחה. היו כמה אנשים חשובים שם. נציג מבית הלורדים האנגלים וגם קולונל מהצבא הבריטי שדיבר על העוול שעשתה לנו ממשלת המנדט. הוא גם הקריא מכתבים של שני חיילים ששירתו באוניות המלחמה שמצטערים על חלקם בריכוזי מבצע ההעפלה".

מה הרגשת בששמעת את נוסח המכתבים? "מאוד התרשמתי. אמרתי שאני מוכן לסלוח. חיכיתי כל החיים לאיזשהו מגע עם חייל בריטי, כדי לשאול אותו איך הוא הרגיש. אמרו לי שאחד החיילים שהקריאו את המכתב שלו עדיין חי ואפשר לדבר איתו. היה מדובר בטום דייל.

האגודה הבריטית הזמינה כמה מעפילים לנסוע לאנגליה, לספר את סיפורם. במסגרת הזאת הפגישו אותי ב-2016 עם טום, שהיה צוער בן 17 באוניית המלחמה שתקפה אותנו. הוא היה חבר בצוות שהפעיל את האונייה שנגנחה בנו".

זה בוודאי היה מפגש מרגש. "כשהגעתי אליו החלפנו מתנות. טום נתן לי תמונות נדירות של האקסודוס שצילם בזמן האירוע. עד לאותו רגע הוא לא נתן אותן לאף אחד. אני הענקתי לו מדליה שקיבלתי לרגל 40 שנה להפלגת אקסודוס. כתבתי לו הקדשה: 'סירבנו להיות אויבים אז. אנחנו נכונים להיות ידידים עכשיו'".

דייל: "זה היה מפגש מאוד מרגש עבורי. החלפנו חוויות ויכרונות. המפגש הזה התפתח בסופו של דבר לחברות אמיתית".

איתמר: "סיפרתי לטום על התחושות הקשות שלי בזמן הקרב. הוא היה אז בחור צעיר, וסיפר לי שהתעניין בכחורות שהיו על האונייה. הוא לא הרגיש שנאה כלפינו בכלל, אלא מילא את תפקידו. שמרנו על קשר בדואר האלקטרוני כל הזמן".

באוקטובר האחרון נסע איתמר שוב לאנגליה, במסגרת משלחת מטעם הוועדה לשימור מורשת אקסודוס, שבראשה עומד יצחק רוזמן, בנו של מרדכי רוזמן, מנהיג המעפילים. "נסעתי עם חברי יעקב וימן, שאמו הייתה מעפילה באקסודוס. היא הייתה אחות שגם הצילה את חי. הייתי מאוד חולה כשהחזירו אותנו לגרמניה באוניות הגירוש", הוא מספר. "בפגשנו שוב עם טום והזמנו אותו לבוא לארץ. עכשיו הוא הגיע עם אשתו ובנו לשישה ימים. הם האורחים שלי, גרים אצלי בבית, ובכל יום אנחנו נוסעים לטייל ברחבי הארץ".

דייל: "הקשר שלנו התהדק עם השנים, ובמיוחד עכשיו בביקור. אני מאוד נהנה בישראל. אנחנו נוסעים, מטיילים וממש כיף לנו. מבחינתי זו סגירת מעגל. לא ציפיתי שפגישה כזו תתקיים ושתיווצר בינינו חברות".

חורשים את הארץ

דייל, אב לארבעה ילדים, סב ל-11 נכדים וסבא רבא לשלושה נינים, גר בדרום אנגליה. הוא שירת בצי הבריטי עד גיל 53. לאחר מכן עסק להנאתו בתחום הצילום. איתמר עבר רוב שנותיו כחוקר במכון הגיאולוגי. בששנים האחרונות לפני פרישתו היה ראש צוות פיקוח על המחצבות בארץ. כיום הוא מעביר בהתנדבות סיורים והדרכות במכתש רמון, וגם באתר התיירות המיוחד "מסע לבטן האדמה" שבחצר ביתו בקיבוץ בית ניר. לאתר זה ניתן להיחשף גם במסגרת הפסטיבל "ירוק ולא רחוק" המתקיים בשפלת יהודה עד 23 בחודש. במקום ישנן שבע תחנות המציגות את מבנה כדור הארץ, עברו ועתידו. זאת בעזרת סלעים

"אני מרגיש צורך לעמוד לצד הישראלים". דייל (מימין) וד"ר איתמר

"הפעולות האלה לא היו צודקות". אקסודוס כפי שצילם דייל ב-1947 מהמשחתת הבריטית

המעפילים, אך לא בצוות הלוחם שעלה עליה. זו הפעם השנייה שהוא מבקר בארץ. "בזמן אמת לא כל כך הבנתי למה עשינו את מה שעשינו", הוא אומר. "קיבלנו פקודות ומילאנו אותן. רק מאוחר יותר הבנתי כמה רע היה המעשה שהשתתפתי בו". איתמר מספר כיצד נוצרה החברות עם ידידו הבריטי: "הייתי בקשר שנים ארוכות עם מוזיאון המעפילים בעתלית. ב-2015 קיבלתי הזמנה לטקס בנמל חיפה שמארגנת אגודה בריטית בשם 'לגשר על הפער'. מטרת הכנס הייתה בקשת סליחה מהמעפילים על מה שעשה להם שלטון המנדט. התכנסנו בנמל, התבקשתי להיות אחד הדוברים, סיפרתי גם את הקטע על הסוכרייה.